

Kras = kamen + voda

Avtorji besedil: mag. Slavko Polak, Magda Peršič, Alenka Čuk in Alma Bavdek, Notranjski muzej Postojna.

RADOVEDNEŽ

Ali ste vedeli,

da je na enem samem kraškem travniku več vrst metuljev kot v celotni Veliki Britaniji?

Pestrost živega sveta rastlinskih in živalskih vrst je odraz geografskih in klimatskih razmer območja. Klasični kras slovi po izjemni biotski pestrosti tako rastlinskih kot živalskih vrst. Poleg ugodnih klimatskih razmer so pglavitni vzroki biotske pestrosti geografska umeščenost krasa med alpski in sredozemski prostor ter vplivi z zahoda in vzhodnih step. Lep primer so dnevni metulji. V Sloveniji jih namreč živi kar 180 vrst. Že na enem samem cvetočem kraškem travniku lahko naštejemo čez 100 vrst, kar je veliko več, kot jih lahko srečamo v celotni Veliki Britaniji.

Cvetoči kraški travnik pri Klaričih pri Komnu.

Foto: Slavko Polak.

Travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*) je redka in ogrožena vrsta metulja, ki pa je ponekod na krasu še pogost. Vrsta je na seznamu varovanih vrst Natura 2000.

Foto: Slavko Polak.

Ali ste vedeli,

da je bil jamski medved pretežno rastlinojed?

Jamski medved (*Ursus spelaeus*) je bil tipična pleistocenska žival in je pri nas izumrl pred približno 20.000 leti. Bil je za tretjino večji od današnjega rjavega medveda. Izrazito veliki samci so lahko dosegli do 800 kilogramov. Zanimivo je, da je bil jamski medved veliko bolj odvisen od rastlinske hrane, kot je današnji rjavi medved, ki je vsejed. Ker so jamski medvedi zime prespali v kraških jamah, v katerih so občasno tudi poginili, se je v tisočletjih v jamskih sedimentih ohranilo veliko njihovih fosilnih kosti.

Zobje meljaki na lobanji jamskega medveda pričajo, da je bil jamski medved pretežno rastlinojeda žival.

Foto: Slavko Polak.

Foto: Slavko Polak.

V Križni jami pri Ložu najdemo obilo fosilnih kosti jamskega medveda.

Ali ste vedeli,

da je za obdobje pleistocena značilno relativno hitro menjavanje hladnih in toplejših obdobij?

Slednja so bila pogosto celo toplejša od današnjega podnebja pri nas.

Obdobje pleistocena je trajalo približno dva milijona let. V tem času se je zvrstilo več močnih ohladitvenih sunkov, ko so

dobršen del severne in srednje Evrope prekrili ledeniki. Temu so se prilagodile tudi nekatere rastlinske in živalske vrste, druge pa so se odselile daleč na jug Evrope. Hladnim ledenim dobam so sledila obdobja otoplitve. V naše kraje so takrat spet prišle na toplejšo klimo prilagojene živali, hladnoljubne pa so se z ledeniki odselile daleč na sever ali pa v gore.

V obdobjih pleistocenskih ohladitev je na ozemlju krasa žvela polarna lisica (*Alopex lagopus*). Z otoplitvijo se je vrsta pomaknila daleč v arktična območja.

Foto: Slavko Polak.

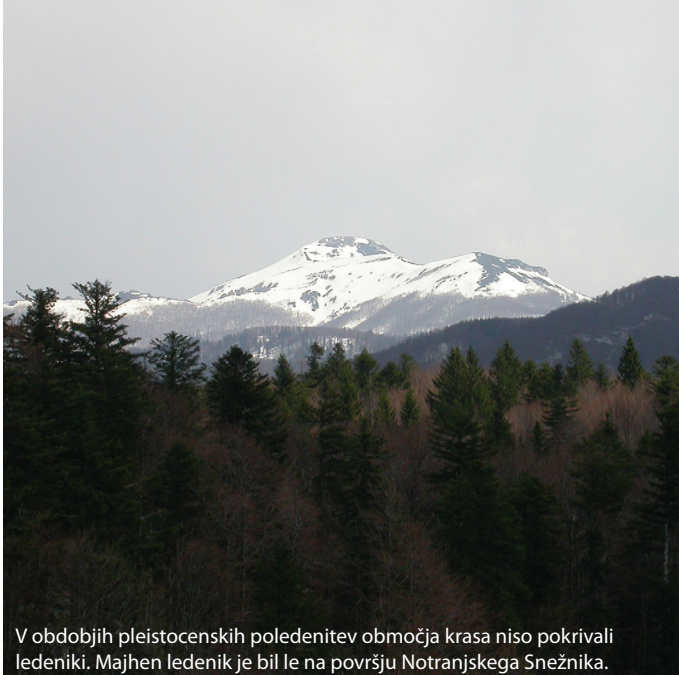
V toplejših obdobjih pleistocena je na krasu žvela navadna lišica (*Vulpes vulpes*), ki pri nas živi še sedaj.

Foto: Slavko Polak.

Ali ste vedeli,
da so bili ledeniki tudi v najhladnejših obdobjih poledenitev v Sloveniji omejeni le na naše Alpe in Snežnik?

Foto: Slavko Polak.

V obdobjih pleistocenskih poledenitev območja krasa niso pokrivali ledeniki. Majhen ledenik je bil le na površju Notranjskega Snežnika.

Na visokih kraških planotah so se ponekod ohranile jame ledenice, kjer se led ohranja skozi celo leto. Slika je iz ledenice v Paradani v Trnovskem gozdu.

Foto: Slavko Polak.

Ali ste vedeli,
da je drobnovratnika leta 1831 odkril svetilničar v Postojnski jami Luka Čeč?

Prav on je pred tem odkril tudi globlje dele Postojnske jame. Odkritje in opis hroščka drobnovratnika je med takratnimi naravoslovci vzbudilo veliko zanimanje, saj je do tedaj veljalo, da v jamah ni življenja. Za človeško ribico so menili, da živi v jezerih in izvirih. Ob iskanju novih primerkov jamskih hroščev v Postojnski jami in drugih jamah v okolici Postojne so naravoslovci kmalu odkrili še druge predstavnike jamskih živali, kot so jamski rakci, polžki, pajki, stonoge in podobno. Postojna tako velja za zibelko speleobiologije, biološke vede, ki se ukvarja z življenjem v podzemlju.

Jamki hrošček drobnovratnik (*Leptodirus hochenwartii*) živi v globljih jamah severozahodnega Dinarskega krasa.

Foto: Slavko Polak.

Foto: Slavko Polak.

Prepariranega hroščka drobnovratnika si lahko ogledate pod mikroskopom.

Ali ste vedeli,

da je v Sveti jami nad Socerbom, v današnji edini podzemni cerkvi v Sloveniji, po legendi v 3. stoletju kot puščavnik prebival sveti Socerb v pobožnem premišljevanju kar leto in devet mesecev?

Rodil se je v Trstu in zelo mlad prestopil v krščansko vero, ki je v poznorimskem obdobju nasledila mitraizem in druga indoevropska verovanja. S posebno močjo, pridobljeno v samoti jame, je čudežno zdravil bolnike in vztrajno oznanjal krščansko vero. Njegovo delovanje je bilo v nasprotju z oblastjo, zato so ga leta 284 mučili do smrti. Cerkev ga je razglasila za mučenca, jamarji pa so ga izbrali za svojega zavetnika, ki goduje 24. maja.

SV. SOCERB. — S. SERVOLO. — HL. SERVULUS.
(† 284.)

- I. Premaga kačo. Uccide un serpente. — Besiegt eine Schlange.
II. Ozdravi bolnika. Risana un infermo. Heilt einen Kranken.
III. Ozdravi zidarja. — Guarisce un muratore. Heilt einen Maurer.
IV. Izžene satana iz obsedenca. — Libera un ossesso dal demonio. Befreit einen Besessenen vom Satan.
V. Nontranzjščina jame. — Interno della grotta. Das Innere der Grotte.
VI. Svetnikove muke. Martirio del Santo. Marterstätte d. Hl.
VII. Cerkev sv. Justa. — Basilica di S. Giusto. Kirche des Hl. Just.

Trst. kat. tisk. društvo. Trieste. Lega cattolica d. stampa.
Triest. kath. Pressver

Sv. Socerb. Neodposlana razglednica, ok. 1920.

Ali ste vedeli,

da je med štirimi slovenskimi avtohtonimi pasmami ovč istrska pramenka potomka avtohtone ovce, ki so ji rekli istrijanka, kraška ali primorska ovca ali tudi »ovca surove volne«, ki je bila prilagojena dolgi hoji in paši med kamenjem na območju Krasa in Istre?

Videz pramenk se po krajih reje zelo razlikuje, zato je njihovo poimenovanje pestro: zelenke, more, pike, lise, čube, rožke, mulaste ipd. Selitvena paša ali transhumanca, ki je bila na krasu značilna že vsaj v gospodarstvu Vlahov in pozneje

Slovanov, je bila z vzponi in padci v zadnjih stoletjih pomembna gospodarska dejavnost vse do druge polovice 20. stoletja.

Ali ste vedeli,

da ima največji prebivalec notranjskih gozdov – medved – celo svoj »nagrobni spomenik«?

Vojvoda Heinrich od Mecklenburga in Hermann plemeni Schoenberg - Waldenburg sta postavila spomenik medvedu na mestu, kjer sta jih uplenila. Nagačen »Hermanov« medved še danes krasi vhodno avlo snežniškega gradu.

Prav tako je princ Hermann prvi v Evropi zavaroval že skoraj izumrlo največjo evropsko zver – medveda – na snežniškem posestvu. Kljub temu se njihovo število v snežniških gozdovih ni povečalo, tudi zaradi medvedu nenaklonjene avstrijske zakonodaje. Medved je postal uradno zaščiten šele z lovskim zakonom oz. bansko uredbo leta 1935. Danes je na rdečem seznamu ogroženih živalskih vrst opredeljen kot prizadeta vrsta.

Napis na spomeniku:
»Srečajoč se s tremi medvedu je enega tukaj uplenila njegova visokost vojvoda Heinrich od Mecklenburga dne 19. julija 1900 ob 8. uri zvečer.«
Spomenik medvedu v Leskovem grmu, Mašun.
Foto: S. Polak, 2014.

Ali ste vedeli,

da so v nekaterih vrtačah v plasteh globoko pod površjem (do 2,30 m globoko) ohranjeni kosi prazgodovinskih keramičnih posod in kamnitih orodij?

Po oblikah ročajev keramičnih posod sklepamo, da se je arheološka plast začela nabirati že v zgodnji bronasti dobi (prva stoletja 2. tisočletja pr. n. št.). Vrtače, v katerih so bili najdeni arheološki predmeti, kažejo, da je bila v bližini tudi naselbina, vendar še vedno ni povsem jasno, kako so predmeti prišli v vrtače. Med gradnjo avtoceste čez Kras je bilo med letoma 1994 in 2002 arheološko raziskanih trideset vrtač. V štiriindvajsetih so bile odkrite plasti s prazgodovinskimi ostalinami.

Ali ste vedeli,

da je bilo v Sloveniji do konca leta 2015 raziskanih in registriranih 11.683 jam?

Najdaljši jamski sistem je Migovec, ki se nahaja pod Tolminskim Migovcem. Dolg je kar 35.800 m, globok pa 972 m. Sicer pa je najgloblja slovenska jama oziroma brezno Čehi 2 na Rombonskih podih. Vanjo so se jamarji spustili do globine 1.505 m, dolga pa je 5.536 m. V svetu velja, da je raziskovanje jame, globoke -1.000 m, po težavnosti raziskovanja primerljivo z visokogorskim vzponom +8.000 m. Do sedaj znana in regis-

trirana skupna dolžina jamskih rogov v Sloveniji je 886.675 m, skupna globina pa 289.781 m.

Ali ste vedeli,

da so prvo elektrarno v New Yorku dobili leta 1882?

Na slovenskih tleh je električna luč prvič zasvetila le štiri leta po Edisonovem izumu žarnice, aprila 1883 v Mariboru, Ljubljana pa je javno električno razsvetljava dobila januarja 1898. V večno temo zavite podzemne prostore Postojnske jame pa so prvič električno razsvetlili že julija 1883 ob drugem obisku cesarja Franca Jožefa I., a le začasno in le na nekaj mestih. Stalno električno razsvetljava je Postojnska jama dobila maja 1884, kot tretja jama na svetu, za jamama Luray Caverns v ZDA (1881) in Kraushöhle na avstrijskem Štajerskem (1883).